

Endavant, Revista del socialisme català (1945-1968)

Per José Luis Martín Ramos

Catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona

Endavant fou la revista dels socialistes catalans gairebé durant vint-i-tres anys, des de 1945 fins 1968. El primer número va aparèixer a Tolosa de Llenguadoc el 24 de febrer de 1945 com a portaveu d'una nova formació política, el Moviment Socialista de Catalunya, que es convertiria en un dels protagonistes més constants de la lluita contra la dictadura franquista. El darrer, el 156, aparegué el maig de 1968. El lema que incorporà la publicació a partir del número 2, *Federació, Democràcia, Socialisme*, i que es mantingué fins al darrer número, constituí una definició dels objectius polítics que perseguia.

A l'origen, el Moviment fou una proposta intuïtiva de Josep Rovira, un dels líders històrics del Partit Obrer d'Unificació Marxista, amb la qual pretenia superar *l'impasse* en què es trobava aquesta organització i convertir-la en el motor de la reconstrucció del socialisme català, que havia desaparegut des de la identificació del Partit Socialista Unificat de Catalunya amb el comunisme. El PSUC s'havia constituït el juliol de 1936, als primers dies de la Guerra Civil, per la fusió de les dues organitzacions socialistes, la Federació Catalana del PSOE i la Unió Socialista de Catalunya, amb l'organització catalana del Partido Comunista i el Partit Català Proletari, un petit grup que havia evolucionat des d'Estat Català cap al leninisme. Als inicis el nou partit havia mantingut un cert equívoc. El seu màxim dirigent era Joan Comorera, líder de la Unió Socialista de Catalunya, acompanyat per Rafael Vidiella, que havia estat cap de fila dels partidaris de Largo Caballero; fins 1 tot, era freqüent que el nou grup fos identificat com a socialista per la resta de forces polítiques catalanes. De tota manera, des del primer moment, mostrà les seves simpaties per la Internacional Comunista i n'assumí, com a pròpia, la línia frontpopulista. Al transcurs de la guerra, el PSUC s'orientà definitivament vers el comunisme i deixà buit l'espai del socialisme democràtic. En el sí de la Federació Socialista Catalana, es produïren algunes reaccions individuals contra la fusió i alguns afiliats no ingressaren al nou partit, però el PSOE mal no reaccionà davant la constitució del PSUC; durant la Guerra Civil no la va aprovar ni la va repudiar, en tot cas, la Federació Catalana no es va reconstituir. 1, per la seva banda, tampoc no es produïren dissidències en la Unió Socialista de Catalunya que desaparegué el juliol de 1936.

Acabada la Guerra Civil, el PSUC s'integrà plenament a la Internacional Comunista. La política de "bolxevització" del partit, impulsada per Joan Comorera, provocà que algunes de les figures històriques del socialisme català com Manuel Serra i Moret o quadres importants com Miquel Serra Pàmies, Víctor Colomer, Marià Martínez Cuenca o Miquel Ferrer, entre d'altres, se n'allunyessin. Tot això portaria a la fundació, al 1942, a Mèxic, d'un Partit Socialista Català, promogut per dissidents del PSUC, però la seva presència es limità a Amèrica i no transcendí a l'exili europeu, ni a la França ocupada ni a l'interior no es produí un procés semblant al de Mèxic.

És aquesta la situació a què volia donar resposta Josep Rovira quan, a finals de 1944, proposà situar el POUM sobre una nova via davant l'expectativa que el proper desenllaç de la guerra mundial, després de l'alliberament de França, hauria de suposar la caiguda de la dictadura de Franco. Per a Rovira, era evident que el projecte original del POUM (l'alternativa "marxista revolucionària" al socialisme i al comunisme) es trobava en un carreró sense sortida. No hi havia espai ideològic, ni tampoc polític, entre els dos corrents majoritaris de l'esquerra a Europa, tal com indicava el retorn del "laborisme independent" en el sí del Partit Laborista o la desaparició del Partit Socialista Ouvrier et Paysan (PSOP), el grup que va recolzar el POUM en els primers temps de l'exili a França, alguns dirigents del qual es reintegrarien a la refundació de la SF10, al tram final de la Guerra Mundial. En conseqüència, Josep Rovira proposava abandonar l'aspiració original del POUM de ser l'alternativa revolucionària al PCE i al PSOE, per tal de refer l'espai del socialisme democràtic en l'àmbit estricte de Catalunya, en un missatge gens subliminar sobre la conveniència de recuperar l'herència històrica del Bloc Obrer i Camperol i deixar en latència les sigles del POUM per tal d'impulsar, a partir d'aquest col·lectiu, un "front orgànic del socialisme català", al qual donà el nom de Moviment Socialista de Catalunya.

Aquest front orgànic hauria de reagrupar la dispersa militància socialista, individual o col·lectiva i esdevenir una plataforma d'actuació política immediata; havia de ser una organització oberta (un "moviment") fins que la caiguda de Franco fes possible la celebració d'un congrés, no a l'exili, sinó a Catalunya, en el qual formalment es constituiria el Partit Socialista. No es pot perdre de vista que, a finals de 1944, quan Rovira va llançar el seu projecte, la reconstrucció del PSOE, fragmentat en diversos corrents i sense organització específica catalana, ni a l'interior ni a l'exili, era als inicis de la reorganització des del mes de setembre del denominat "PSOE de França", però que havia de competir encara per la representació del socialisme espanyol amb els prietistes, amb una àmplia presència a l'exili americà i amb la denominada "executiva negrinista", dirigida per González Peña i Ramón Lamonedá, que, de fet, era l'última executiva legal del partit. En altres paraules, l'espai socialista català, es mirés per on es mirés, estava pendent d'organitzar-se.

Rovira imposà la seva proposta a la Primera Conferència del POUM a França, que va tenir lloc a Tolosa del Llenguadoc els dies 11 i 12 de novembre, en la qual va deixar en minoria els partidaris de mantenir el POUM com a partit espanyol, encapçalats per Andrade i Wilebaldo Solano, el dirigent de la Juventud Comunista Ibérica. Rovira posà en marxa el seu projecte d'una manera immediata i, després de sumar-hi un grup d'antics militants de la Unió Socialista de Catalunya (Joan Aleu, Enric Brufau, Ambrosi Carrión) i de la Federació Catalana del PSOE (Albert Foraster, Pere Bigatà) que participaven, també, en la reconstrucció del PSOE a França liderada per Rodolfo Llopis, així com algun militant d'Esquerra Republicana, va fundar el Moviment Socialista de Catalunya a Tolosa, el 14 de gener de 1945. En l'àmbit de la política catalana, se sumà a la plataforma *Solidaritat Catalana* promoguda per Josep Tarradellas davant de l'Aliança Nacional de Catalunya del PSUC i a la política espanyola proposà d'establir una relació federal amb el PSOE des de la sobirania de les dues formacions; era evident que ell considerava el PSOE de França i no el sector partidari de l'executiva anomenada "negrinista" que anava quedant en minoria. *Solidaritat Catalana* fou una plataforma conjuntural i la relació federal amb el PSOE no s'establí pel rebuig d'aquest partit que finalment optà per reconstruir, a principis de 1946, la seva Federació Catalana, però amb les dues decisions, el Moviment Socialista de Catalunya mostrà la intenció d'ocupar l'espai socialista català.

Endavant va néixer per tal de ser el portaveu de la nova formació política. El primer número fou editat en data del 24 de febrer de 1945, com a "setmanari del Moviment Socialista de Catalunya", a la mateixa ciutat de Tolosa en l'establiment del número 10 de la *rue de la Trinité*. Constava de quatre pàgines en les quals es recollia l'acta de constitució del MSC, una editorial sobre la política d'aliances, així com diversos articles sobre el moviment obrer català, en els quals es postulava la unitat sindical de CNT i UGT.

Malgrat el qualificatiu de "setmanari" el número dos no va aparèixer fins un mes més tard, el 25 de març, ja amb vuit pàgines. El subtítol de capçalera havia estat substituït pel de *Butlletí interior del Moviment Socialista de Catalunya*. Bona part d'aquest número estava destinat a informar del procés de constitució del MSC i de la seva estructura orgànica i s'assenyalava Joan Aleu com a receptor de la correspondència de la publicació. Joan Aleu, junt amb Josep Coll, primer (1945-1947), i Enric Brufau, després (1947-1950), constituïen el secretariat del Moviment, amb funcions de coordinació administrativa i formaven part del Consell Directiu encapçalat per Josep Rovira. El tercer número d'*Endavant* fou publicat a 1 abril i el quart correspongué al mes de maig, coincidint amb el final de la Guerra Mundial a Europa, esdeveniment al qual es dedicà l'editorial i s'hi subratllava que, malgrat tot, la lluita contra el feixisme seguia oberta a la Península Ibérica.

La derrota del feixisme intensificà l'esperança en una propera caiguda de la dictadura

franquista. *Endavant* reflectí l'optimisme, generalitzat en tota la resistència antifranquista, i passà a ser publicat dues vegades al mes, tot i que amb una certa irregularitat en les dates, que corresponien a la primera i a la segona quinzena. El número 5, publicat amb data del 9 de juny, anuncià una campanya d'expansió de la publicació basada en la consecució de 1.000 subscriptors.

La proposta del MSC s'havia imposat clarament entre la militància del POUM a l'exili a França i estava atraient a bona part de la militància dissident del PSUC, en especial, la ja articulada al voltant del Partit Socialista Català, a Amèrica. En contrapartida, la detenció per la policia franquista de Josep Pallach, delegat de l'interior a la conferència del POUM de novembre de 1944 i alineat amb les posicions de Josep Rovira, afectà de manera important el progrés del nou projecte a Catalunya, on la majoria de la militància del POUM recolzà la posició continuista d'Andrade i Solano. L'octubre de 1945, la tercera conferència del POUM a l'interior significà la ruptura definitiva entre tots dos sectors. Debades els uns i els altres requeriren a Joaquim Maurín (fundador del BOC i, amb Andreu Nin, del POUM), aleshores a la presó Model de Barcelona, per tal que es pronunciés a favor seu al conflicte; Joaquim Maurín proposà una solució de compromís, que consistia en mantenir el POUM com a organització central i el MSC com a organització perifèrica, que cap de les dues parts no acceptà. La minoria de militants de l'interior, entre els quals es trobaven Miquel Utgés, Miquel Casablanques, Salvador Clop, Emili Losada, Sebastià Padrós i Jaume Viladoms, projectaren la nova organització fins a sectors que fins llavors no estaven vinculats al POUM, de manera particular cap a joves universitaris com Alexandre Cirici, Ramon Porqueras, Edmon Vallés, Pau Verrié. Més endavant, des de principis dels anys cinquanta, s'incorporarien al Moviment de l'interior d'altres noms que resultarien emblemàtics: Joan Reventós, Francesc Casares, Joan Rion. Allò que inicialment fou un revés (quedar en minoria en l'organització del POUM de l'interior en la defensa de la proposta del Moviment Socialista), es convertí en un factor determinant en l'obertura necessària del partit que consolidaria aquesta organització com un dels protagonistes més constants i rellevants de la lluita contra la dictadura franquista.

Mentrestant, *Endavant* procurava situar el Moviment al centre del debat polític sobre el camí que calia seguir per aconseguir d'acabar amb la dictadura. Des de principis del 1945, el Moviment, inicialment a través del Front de la Llibertat, participava a *Solidaritat Catalana*, plataforma en la qual s'havien integrat també Unió Democràtica, el Front Nacional de Catalunya, Estat Català, un petit grup minoritari d'identitat republicana de la Lliga Catalana i Esquerra Republicana. D'altra banda, a l'interior s'havia constituït una Aliança Nacional de Forces Democràtiques de Catalunya, manifestació catalana de la constituïda l'any anterior a Espanya. Davant la fi de la Guerra Mundial, l'editorial d'*Endavant* del 9 de juny sostingué que

no era el moment ni de formar un govern provisional de la Generalitat de Catalunya ni tampoc de constituir una assemblea consultiva i proposà una línia d'acció més simple: que s'actués directament a través de la presidència de la Generalitat i de les dues plataformes d'aliances, la Solidaritat Catalana i l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques. Una posició que no fou acceptada pels partits de l'exili. El número 7 (14 de juliol) *d'Endavant* acceptà ja la formació d'un govern provisional de la Generalitat, i desitjava que Pi i Sunyer aconseguís de formar-lo, però seguia insistint en combinar en un sol organisme "la concepció de bloc que té la Solidaritat Catalana", de "bloc català", i la concepció "general" que té l'Aliança de Forces Democràtiques; és a dir, que el Govern provisional de la Generalitat es formés sobre la base "d'institucions" i no de partits ni organitzacions sindicals.

No m'estendré en el terreny de la política d'aliances, sens dubte un dels dèficits de la lluita contra la dictadura ja des dels seus inicis i fins a mitjans dels anys seixanta. Allò que vull destacar és la voluntat *d'Endavant* d'actuar com a agent polític actiu que feia pública la posició del Moviment en el món complex de la immediata postguerra mundial. En definitiva, Pi i Sunyer no aconseguirà formar govern, ni Solidaritat Catalana, ni la plataforma catalana de l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques seguiran endavant. El Govern de la Generalitat a l'exili el formà el mateix president Irla, el 14 de setembre, i no hi figurà el Moviment Socialista de Catalunya fins a finals de 1946 en què s'hi incorporà Manuel Serra i Moret, el qual s'havia adherit al Moviment des del seu exili a Amèrica. A l'interior, la política d'aliances travessà un període de crisi fins a reformular-se parcialment en el Consell Nacional de la Democràcia Catalana, constituït el desembre amb la presència del Moviment, juntament amb Unió Democràtica, Esquerra Republicana, el Front Nacional de Catalunya, Estat Català, Acció Catalana i el Partit Republicà d'Esquerra; el fet fou recollit pel portaveu del Moviment al seu número corresponent a la segona quinzena de desembre.

D'altra banda, *Endavant* no es limità a la conjuntura política de l'exili i de la resistència interior, sinó que va mantenir col·laboracions regulars sobre la història del socialisme català, tot subratllant l'espai polític que volia ocupar el Moviment i el paper històric que aspirava a tenir. En aquest sentit, és significatiu l'article de Josep Comabella, "Tres generacions socialistes", publicat al número 10, al 25 d'agost de 1945. Per a Comabella, les tres generacions eren la de Pablo Iglesias, la de la Unió Socialista de Catalunya i la del Bloc Obrer i Camperol. Més important que l'exactitud històrica era la intenció de reivindicar el Bloc i oblidar-se del POUM, i de resituar-se sobre un eix socialista, per acabar conclouent que a la nova generació socialista,

la del Moviment, impulsada des de l'autoconsiderat sector bloquista del POUM, li correspondria "marxar vers la síntesi salvadora".

Aquest objectiu de reivindicar la continuïtat del socialisme català fou una manifestació habitual a les pàgines *d'Endavant*, que, entre altres articles i comentaris, n'incloué un de Joan Aleu dedicat a Rafael Campalans (número 6, del 23 de juny).

Un interès afegit se suscità amb la publicació el 15 de gener de 1946 d'un article de Manuel Serra i Moret, pròleg de fet a l'anunci de la seva arribada a França, des de l'exili americà. La presència de Manuel Serra i Moret a França es retardaria, però, finalment, *Endavant* pogué donar-li la benvinguda al gener de 1947. La incorporació de l'antic fundador de la Unió Socialista de Catalunya junt amb Rafael Campalans i Gabriel Alomar, a l'activitat política del Moviment, al qual representà al Govern de la Generalitat, fins la seva dimissió al gener de 1948, significà un doble rèdit en aquesta aspiració a esdevenir la quarta generació del socialisme català, la de la "síntesi salvadora". D'entrada, Serra i Moret era una de les figures històriques de la Unió Socialista i, en segon lloc, representava aquells que, procedents del socialisme, havien format part del PSUC (com ell mateix, que l'havia representat en diversos càrrecs en l'administració de la Generalitat), però que després de la guerra i a l'exili havien trencat amb el comunisme. Una cosa semblant, tot i que a un nivell menor, passaré amb Marià Martínez Cuenca, un històric del PSOE i de la USC, membre i càrrec públic del PSUC durant la guerra a l'Ajuntament de Barcelona, qui l'abandonà a l'exili i s'adherí al MSC, després de passar pels grups socialistes transitoris de l'exili i que el desembre de 1946 publicà un article a *Endavant* sobre "Resistència a l'interior".

Els esforços del Moviment per ser la nova expressió de l'espai socialista progressaren ràpidament, per bé que les esperances posades en una immediata caiguda de Franco després de la fi de la Segona Guerra Mundial es començaren a diluir el 1946, sobretot després de la "Nota Tripartita" del 4 de març de 1946, dels governs de França, Gran Bretanya i els Estats Units, en la qual fixaren conjuntament la seva posició sobre la qüestió espanyola i declararen que la fi de la dictadura era un assumpte intern dels espanyols (és a dir, que se'n rentava les mans). Les forces antifranquistes no reunien prou capacitat per fer caure el dictador i ni tan sols havien aconseguit una unitat clara entre elles i en la sempre complicada relació entre l'exili i l'interior. L'impacte negatiu de la "Nota" en la resistència antifranquista, encara que es vulgui obviar o disfressar, quedava subratllat pel fet que el govern britànic corresponia al Partit Laborista, el triomf electoral del qual havia estat recollit per *Endavant*, el 6 d'agost de 1945,

com a un òptim auguri, i el francès encara era un govern d'unitat nacional amb representació socialista i comunista. Abans que es desencadenés la "guerra freda", la resistència antifranquista començà a patir les conseqüències de la geopolítica dels aliats.

El Moviment Socialista de Catalunya, que el març de 1946, el mateix mes de la "Nota", havia acordat superar definitivament l'etapa del POUM i havia abandonat l'ús d'aquestes sigles, aprovà la militància exclusiva al Moviment, però ja havia començat a patir problemes logístics. Des de gener de 1946, *Endavant* va deixar de publicar-se dues vegades al mes i passà a ser mensual. Es produïren també d'altres canvis: la seu de la redacció i l'administració fou traslladada a Perpinyà, a la *rue du Pardal*, i, a partir del número 25 (el 4 de juliol), la capçalera d'*Endavant* va substituir el subtítol de *Setmanari del Moviment Socialista de Catalunya* pel d'*Òrgan central del Moviment Socialista de Catalunya*. Pocs mesos després, la freqüència d'edició de la publicació va patir un nou retard per passar a publicar-se un cop cada dos mesos a partir de setembre.

Mentre es feia palesa la decepció de la resistència antifranquista i la guerra freda proporcionava la definitiva taula de salvació al règim de Franco, durant l'any 1947 el Moviment i *Endavant* van entrar en una llarga crisi. Josep Rovira i bona part de les organitzacions de l'exili americà van defensar que, malgrat la supervivència del règim de Franco, en contra de les previsions que havien esperonat la proposta del Moviment, aquest havia de seguir essent un front obert. Josep Pallach i Manuel Serra i Moret, en canvi, amb el recolzament de la majoria de l'exili a França i de l'organització de l'interior, proposaren transformar-lo en un partit, amb una organització tancada i jerarquizada, i posar l'èmfasi en la identificació amb el socialisme democràtic, les estructures de relació internacional de la qual també estaven en procés de reconstrucció. Les discrepàncies polítiques i les dificultats econòmiques se sumaren i l'*Endavant* es deixà de publicar regularment a partir del gener de 1948, el número que precisament informava de la sortida de Manuel Serra i Moret del Govern de la Generalitat; tot i que, amb motiu de l'1 de maig de 1948, es féu un esforç i publicà un nou número, el 36.

Les posicions de Josep Pallach s'acabaren imposant en el sí del Moviment. El 1949, el Consell Directiu fou substituït per un Consell General de 30 membres, la meitat dels quals de l'interior i només 5 en representació de l'exili de fora de França, concebut com a òrgan de direcció política efectiva i no només de debat i consens. A començaments de 1950, l'antic secretariat, amb funcions estrictament coordinadores, fou substituït per un comitè executiu integrat per Josep Pallach, Enric Brufau i Antoni Iborra. I abans d'acabar l'any, al novembre, s'acordà la transformació del Moviment Socialista de Catalunya en partit i registrà el retraïment voluntari de Josep Rovira, que no acceptà formar part del Consell General, per al qual va ser reelegit, fet que va enfortir el lideratge de Josep Pallach, el qual l'exerciria, en exclusiva, durant més d'una dècada.

La resolució de la crisi interna es reflectí en el relançament d'*Endavant*. L'abril de 1949 se'n repregué la publicació, amb el número 37 i la indicació de "segona etapa". L'editorial tenia un títol significatiu: "Ressorgiment". La suspensió i les intermitències eren atribuïdes a dues raons: la independència política, que comportava l'econòmica, i la decisió de no contreure deutes, i conclouia: «som aquí novament, com abans, com sempre. En realitat no ens havíem mogut del lloc encara que temporalment ens veiéssim obligats al silenci». En el mateix número s'informava de la incorporació de Manuel Serra i Moret al Govern de la República a l'exili presidit per Álvaro de Albornoz. Malgrat tot, la recuperació no fou definitiva fins el 1951, coincidint amb la fi de la crisi interna. El 1949 es publicaren quatre exemplars numerats, fet que indica la voluntat que aparegués, de nou, un cop cada dos mesos. Tanmateix, els exemplars corresponents al 1950 s'editaren sense numeració i en condicions d'impressió precàries. D'altra banda, la seu de la redacció fou traslladada a París, on residia Josep Pallach. Les anomalies formals culminaren i acabaren amb l'exemplar datat el desembre de 1950, en el qual es repetí la numeració de 40, ja utilitzada el setembre de l'any anterior, tot i que eliminant a la capçalera qualsevol identificació d' "època". D'altra banda, a partir d'aquest segon número 40 l'edició es normalitzà, recuperà la qualitat d'impressió i quedà establert el format definitiu més petit, de foli, que el caracteritzaria fins al final. Com a responsable de la redacció, hi figurava Josep Pallach i com a administrador, Antoni Iborra; la seu de tots dos i la de la revista, seguia essent París.

Consolidada la nova etapa del Moviment, *l'Endavant* va pretendre recuperar la periodicitat mensual, però l'esforç només es pogué mantenir fins a juny, data a partir de la qual hom tornà a la publicació més freqüent d'un número cada dos mesos. Fins a 1964, a la vigília de la nova crisi del Moviment, la majoria dels anys aparegueren uns set números. Tanmateix, el 1955, 1958 i 1959 arribaren a sortir-ne nou, mentre que el 1963 només en foren cinc. A partir del número 60, al maig i juny de 1953, es tornà a imprimir a Tolosa de Llenguadoc, mentre que Antoni Iborra figurava com a gerent (ja no com a administrador) des de gener de 1952; Josep Pallach seguí al front de la redacció i la seu es mantenia a París. A poc a poc, l'estructura de la publicació es va anar instal·lant-se a Tolosa. Des del número 86, fins a finals de 1956, Miquel figurà com a administrador, amb seu a Tolosa, mentre Josep Pallach i Antoni Iborra seguien com a responsable de redacció i gerent, respectivament, i especificava que l'empresa responsable era la "Société Générale d'Impression".

A partir de juny de 1965, amb la indicació de "nova etapa" passà a editar-se en dues tintes, i, a la capçalera, *Endavant* figurava escrit en lletres blanques sobre fons vermell. Josep Pallach va deixar de figurar com a "redacció", tot i que va seguir sent, de fet, el principal responsable de la publicació, i les úniques referències personals van ser les de l'administració (Miquel) i la gerència (Iborra); d'altra banda, la impressió es traslladà a Perpinyà. Però més important que aquests canvis formals fou el gir polític que es començava a plantejar i la nova crisi del

Moviment, que comportaria el final d'*Endavant*. Les discrepàncies s'havien iniciat a principis de la dècada dels seixanta, quan davant la tradicional política d'adscripció sindical a la Unió General de Treballadors i la participació a l'Aliança Sindical Obrera (UGT, CNT i Solidaritat d'Obrers de Catalunya), que seguia defensant Josep Pallach i l'aparell de l'exterior, l'organització de l'interior, liderada per Joan Reventós i Josep Maria ("Raimon") Obiols, va proposar la participació, també, a la Unió Sindical Obrera i a Comissions Obreres, fundades el 1964. Tampoc no agradà a Josep Pallach l'aproximació del MSC de l'interior al Front Obrer de Catalunya, amb el qual va constituir, transitòriament, a la Universitat de Barcelona l'anomenat Moviment Febrer-62. Les diferències s'agregaren amb motiu de la política unitària, en la qual Reventós i Obiols eren partidaris d'incloure el PSUC i la ruptura es féu irreversible quan, d'una banda, el Moviment de l'interior participà, activament, en la constitució, el març de 1966, de la "Taula Rodona", la primera plataforma unitària en què participaven totes les formacions de l'oposició des del final de la Guerra Civil, incloent-hi els comunistes. D'altra banda, Josep Pallach decidí passar a l'ofensiva en el debat intern amb una proposta de transformació fonamental del MSC. El contrapunt de l'editorial d'*Endavant* "Un gran partit per a les esquerres de Catalunya" (número 150, abril de 1966), la direcció de l'interior no va tenir coneixement previ i va obrir el foc d'una manera definitiva. S'hi proposava la unió amb altres "demòcrates d'esquerra" per tal de constituir un nou partit en el qual s'incorporaria la identitat socialista. La majoria de l'organització de l'interior —només una petita minoria recolzà Josep Pallach— rebutjà la proposta i decidí de mantenir la identitat independent del Moviment i prosseguir la política impulsada des del començament de la dècada que hauria de culminar en la proposta de "les tres unitats": unitat sindical, unitat política de l'oposició a la dictadura i unitat de les organitzacions socialistes.

La ruptura, consumada l'estiu de 1966, deixà *Endavant* com a portaveu del sector liderat per Josep Pallach i, en la pràctica, de la primera plataforma de transició cap al partit que proposava el Secretariat d'Orientació de la Democràcia Social Catalana, la constitució del qual s'anuncià al número 151 (setembre de 1966). Malgrat tot, *Endavant* no va sobreviure gaire temps al canvi polític impulsat per Josep Pallach. El 1967 només se'n publicaren tres números (febrer, juny i desembre), i el 1968 un de sol (maig). Era el número 156 i hauria de ser el darrer. Per una trista coincidència històrica informava de la mort recent del fundador del Moviment i de la revista, Josep Rovira. El Moviment Socialista de Catalunya, però, sobreviuria a Rovira i a *Endavant*; centrat definitivament en l'interior, a Catalunya, a partir de 1968 editaria un nou portaveu, *Marxa*.

Però *Endavant*, una publicació fruit de la tenacitat i de l'esforç de Josep Pallach, quedaria com una mostra de la continuïtat en la voluntat d'estimular el socialisme democràtic a Catalunya durant gairebé un quart de segle.

Fundació
Rafael Campalans